

SYSTEMY EDUKACJI W EUROPIE – STAN OBECNY I PLANOWANE REFORMY

NORWEGIA

Grudzień 2011

1. Populacja uczących się i język nauczania

W styczniu 2011, 38 % populacji stanowiły osoby w wieku 0-29 lat. Na koniec roku 2010 ponad 277 000 dzieci było objętych wczesną opieką i edukacją. W roku szkolnym 2010/11 kształceniem obowiązkowym (klasy I – X) było objętych 616 000 uczniów, co stanowi niemal 100% populacji w grupie wiekowej 6-16 lat. W szkolnictwie średnim II stopnia kształcą się 192 900 uczniów, 34 300 przysposabia się do pracy. W październiku 2010 odnotowano liczbę 24 300 studentów w kraju oraz 13 500 studentów kształcących się zagranicą .

W Norwegii istnieją trzy urzędowe języki *Bokmål*, *Nynorsk* i *Sami (lapoński)*; decyzję o tym, którego języka używa się w szkołach, podejmują gminy. Na obszarach, na których mówi się językiem lapońskim, języka tego używa się również w szkołach.

2. Administracja i finansowanie edukacji

Nadzór nad edukacją sprawuje się na trzech szczeblach. Ministerstwo Edukacji i Badań odpowiada całościowo za wszystkie poziomy edukacji, włącznie z edukacją przedszkolną (wczesna opieka i edukacja - dzieci w wieku 0-5 lat). Władze gminne zarządzają wszystkimi aspektami kształcenia obowiązkowego, władze okręgowe odpowiadają za szkolnictwo średnie II stopnia, a uczelniami zarządza bezpośrednio Ministerstwo Edukacji i Badań.

Głównym zadaniem gubernatorów wszystkich okręgów jest nadzór nad władzami lokalnymi w zakresie zgodności kształcenia oferowanego przez szkoły podstawowe średnie z ustawą o systemie edukacji. Gubernatorzy okręgów nadzorują również prowadzenie przedszkoli przez poszczególne gminy oraz zajmują się koordynacją poradnictwa i działań prorozwojowych na szczeblu lokalnym.

Dyrekcja ds. Edukacji i Szkoleń (agencja wykonawcza Ministerstwa Edukacji i Badań) odpowiada za przygotowanie programów nauczania, opracowanie systemu oceniania i systemu egzaminacyjnego, system nadzoru i kontroli, prowadzenie ogólnokrajowych statystyk i badań oraz rozwój szkolnictwa podstawowego i średniego. Od roku 2012 Dyrekcja odpowiadać będzie również za sektor wczesnej edukacji i opieki.

W roku szkolnym 2010/11 do placówek publicznych uczęszczało 97% ogółu uczniów w szkolnictwie podstawowym i średnim I stopnia oraz ok. 93% uczniów w szkolnictwie średnim II stopnia. Pozostali uczniowie uczęszczałi do placówek prywatnych, przy czym koszty kształcenia w większości z nich są w 85% pokrywane przez państwo. W publicznym (tj. państwowym) szkolnictwie wyższym kształci się ok. 85% studentów.

Norweska Agencja ds. Zapewniania Jakości w Edukacji (NOKUT) jest samodzielnym organem rządowym powołanym w celu monitorowania i doskonalenia jakości szkolnictwa wyższego w Norwegii poprzez wdrażanie systemu ewaluacji i akredytacji systemów zapewniania jakości w poszczególnych uczelniach i w ramach różnych programów studiów. Wewnętrzne systemy zapewniania jakości w uczelniach muszą odpowiadać ogólnokrajowym standardom i będą oceniane zewnętrznie przez NOKUT. Zewnętrzny system zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym obejmuje cały sektor i działa na szczeblu ogólnokrajowym.

VOX – Narodowe Centrum Uczenia się Przez Całe Życie działa jako agenda Ministerstwa Edukacji i Badań. Głównym celem działań Centrum jest wspieranie aktywnego udziału obywateli w życiu społecznym, zatrudnialności i zwiększania udziału dorosłych w edukacji dorosłych.

3. Edukacja przedszkolna

Edukacja przedszkolna dla dzieci poniżej 6 lat jest nieobowiązkowa. Począwszy od stycznia 2006 za edukację przedszkolną odpowiada Ministerstwo Edukacji i Badań. W tym samym roku weszła również w życie nowa ustawa przedszkolna. Programy przedszkolne są tworzone w oparciu o holistyczne podejście pedagogiczne, w którym podstawę pracy z dzieckiem stanowią opieka, zabawa i nauka. Plan ramowy zawiera wytyczne co do wartości, treści i zadań edukacji przedszkolnej. Placówki dla małych dzieci zapewniają opiekę dzieciom w czasie godzin pracy rodziców.

W związku z tym, że płatny urlop macierzyński trwa prawie rok jedynie nieliczni rodzice ubiegają się o miejsce w takiej placówce zanim dziecko skończy rok. W 2010 r. do placówek dla małych dzieci uczęszczało 89,3% wszystkich dzieci w wieku od roku do 5 lat (w tym 79% dzieci rocznych i dwuletnich, 96,5% dzieci w wieku 3-5 lat).

Władze lokalne są prawnie zobowiązane do zapewnienia odpowiedniej liczby miejsc. Istnieje szerokie porozumienie społeczne na rzecz rozszerzenia sektora i zmniejszenia kosztów ponoszonych przez rodziców. W r. 2009 wprowadzono w życie nowelizację dotyczącą indywidualnego prawa do miejsca w placówce przedszkolnej dla dzieci powyżej roku.

Rodzice uiszczają miesięcznie opłaty zgodnie z zarządzeniami wydawanymi przez rząd norweski. Regulacje dotyczące maksymalnej wysokości opłat weszły w życie w 2004r. W roku 2011 maksymalna kwota opłaty za przedszkole wynosiła 2 330 koron norweskich, taka sama wysokość opłat obowiązywać będzie w roku 2012. Gminy są zobowiązane do wprowadzenia zniżek dla rodzeństw oraz rodzin o bardzo niskich dochodach (rodziny te mogą być również całkowicie zwalniane z opłat). Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz dzieci objęte kuratelą opieki społecznej mają pierwszeństwo przyjęcia do placówek przedszkolnych, za co również odpowiadają władze gmin.

Dzieci posługujące się językiem mniejszości narodowych objęte są specjalnym rządowym wsparciem finansowym poprzez gminy, które organizują programy integracyjne, w tym wsparcie językowe.

Placówki prywatne stanowią 50% wszystkich instytucji. Zarówno publiczne jak i prywatne placówki są zobowiązane przestrzegać zaleceń ustawy przedszkolnej i planu ramowego. Placówki prywatne otrzymują wsparcie finansowe od państwa i z gmin.

4. Kształcenie obowiązkowe

a) Etapy

Grunnskole (szkoła podstawowa i średnia I stopnia) – wiek: 6-16 lat (klasy 1-10)

Barnetrinnet (etap szkoły podstawowej): wiek: 6-12 (klasy 1-7)

Ungdomstrinnet (etap szkoły średniej I stopnia): wiek: 13-16 (klasy 8-10)

Kształcenie jest obowiązkowe w wieku od 6 do 16 lat i odbywa się w tej samej szkole (szkoła podstawowa *Barnetrinnet* i średnia I stopnia *Ungdomstrinnet*).

b) Kryteria przyjęć

Dzieci rozpoczynają kształcenie obowiązkowe w roku kalendarzowym, w którym kończą 6 lat. Zgodnie z ogólną zasadą, uczniowie uczęszczają do szkoły publicznej, która jest położona najbliżej ich miejsca zamieszkania, lub szkoły wyznaczonej jako „rejonowa” dla ich miejsca zamieszkania. Po złożeniu odpowiedniego podania, uczeń może zostać przyjęty do innej szkoły, jeśli są w niej wolne miejsca. Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne w szkołach publicznych, natomiast w szkołach prywatnych od uczniów pobiera się czesne.

c) Dzienny/tygodniowy/roczny wymiar zajęć

Od 1994 r. rok szkolny trwa 38 tygodni dla uczniów i 39 tygodni dla nauczycieli. Rok szkolny obejmuje 190 dni od połowy sierpnia do połowy czerwca. Tydzień nauki w szkole trwa pięć dni, a długość jednostki lekcyjnej wynosi 60 minut. Administracja szkolna może sama ustalać dzienny wymiar zajęć. Minimalny wymiar zajęć dydaktycznych w roku 2011/12 wynosi 5 234 godzin lekcyjnych w szkole podstawowej (klasy 1-7) i 2 556 w szkole średniej I stopnia (klasy 8-10). W wielu gminach nauka obejmuje więcej godzin zajęć niż wymagane minimum.

d) Wielkość klas/podział uczniów na klasy

Uczniów dzieli się na grupy zgodnie z odpowiednimi kryteriami pedagogicznymi. Grupy mogą składać się z uczniów w tym samym lub różnym wieku. Nie istnieją przepisy dotyczące klas i ich maksymalnej wielkości. Zajęcia prowadzi jeden nauczyciel przedmiotów zintegrowanych, nauczyciel kilku przedmiotów lub nauczyciele przedmiotu. Rolę podobną do roli wychowawcy pełni tzw. nauczyciel do kontaktu – każdy uczeń jest przypisany do nauczyciela, który odpowiada za jego zadania szkolne, w tym także kontakty z rodzicami.

e) Programy i treści nauczania

Propozycje nowych programów nauczania przedstawia Dyrekcja ds. Edukacji i Szkoleń. Wszystkie decyzje dotyczące programów nauczania podejmuje Ministerstwo, natomiast Dyrekcja odpowiada za ich opracowanie i rozpowszechnianie.

Ogólnokrajowy Program Promocji Wiedzy z 2006r. obejmuje 10-letni okres kształcenia obowiązkowego oraz szkolnictwo średnie II stopnia. Podstawy programowe dla poszczególnych przedmiotów zawierają opis kompetencji jakie uczeń nabywa w ciągu roku nauki (po skończeniu danej klasy). Program podkreśla znaczenie rozwijania pięciu umiejętności podstawowych, które stanowią integralną część wszystkich przedmiotów i promocji wiedzy poprzez podejście oparte na efektach uczenia się.

Przez cały okres kształcenia obowiązkowego program nauczania obejmuje następujące przedmioty: język norweski, matematyka, język angielski, przedmioty przyrodnicze, wiedza o społeczeństwie i historia, religia, filozofia i etyka, wychowanie plastyczne i prace ręczne, odżywianie i zdrowie, wychowanie muzyczne, wychowanie fizyczne, język obcy/ pogłębione studia językowe, praca na rzecz samorządu klasowego i uczniowskiego oraz przedmioty do wyboru. Nauczyciele mają prawo wyboru podręczników i programów nauczania.

f) Ocena, promocja i kwalifikacje

Na poziomie szkoły podstawowej (klasy 1–7) nie prowadzi się formalnej oceny. Na poziomie szkoły średniej I stopnia (klasy 8–10) stopnie są wystawiane z każdego przedmiotu dwa razy do roku na podstawie oceny dokonywanej przez nauczyciela. Promocja do następnej klasy jest automatyczna.

Na zakończenie nauki w *grunnskole* wszyscy uczniowie przystępują do ogólnokrajowych egzaminów i otrzymują świadectwo, na którym podaje się wszystkie uzyskane stopnie. Wszyscy uczniowie, którzy otrzymali świadectwo, mają zagwarantowany wstęp do szkoły średniej II stopnia. Od 2007/8 r. przeprowadzane są ogólnokrajowe sprawdziany z podstawowych umiejętności w klasach V i VIII, sprawdziany obejmują czytanie, język angielski i matematykę, a od 2010/11 r. sprawdzian przeprowadza się także w IX klasie (obejmuje czytanie i matematykę). Obowiązkowo przeprowadza się również testy w zakresie umiejętności czytania w klasach I, II i III oraz umiejętności matematycznych w klasie II, dodatkowo szkoły mogą przeprowadzać testy w zakresie umiejętności matematycznych w klasie I i III oraz językowych (język angielski) w klasie III.

Za ogólnokrajowe egzaminy i ocenę ucznia odpowiada Dyrekcja ds. Szkolnictwa Podstawowego i Średniego, która wydaje również wytyczne w tym zakresie.

5. Szkolnictwo średnie II stopnia i policealne

a) Rodzaje kształcenia

Kształcenie na poziomie średnim II stopnia obejmuje zarówno kształcenie ogólne, jak i kształcenie zawodowe i prowadzi do uzyskania kwalifikacji pozwalających na wstęp na wyższe uczelnie lub do kolegów, uzyskania kwalifikacji zawodowych lub udokumentowania częściowych kwalifikacji.

Kształcenie ogólne w szkole obejmuje: kształcenie na poziomie I (Vg1) – kształcenie na poziomie II (Vg2) – kształcenie na poziomie III (Vg3). Każdy z poziomów przewidziany jest na rok nauki.

Kształcenie zawodowe obejmuje dwa lata w szkole i roczne lub 2-letnie (jeśli dotyczy zawodów produkcyjnych) przyuczenie do zawodu.

Istnieją kolegia zawodowe (*Fagskole*), które oferują kształcenie policealne (ISCED 4). Kolegia prowadzą praktyczne kursy, programy zawodowe, które trwają od pół roku do dwóch lat i stanowią alternatywę dla studiów wyższych. Ukończenie kursów skutkuje uzyskaniem zawodu i kwalifikacji pozwalających na bezpośrednie wejście na rynek pracy. Od roku 2010 za finansowanie kolegiów zawodowych odpowiadają władze okręgowe.

b) Kryteria przyjęć

Wszyscy uczniowie w wieku 16-19 lat, którzy ukończyli *grunnskole* (szkołę obowiązkową), mają ustawowo zagwarantowane prawo do nauki w szkole średniej II stopnia. Dla młodych ludzi w wieku 15-21 lat, którzy nie pracują i nie uczęszczają do szkoły, stworzono system informacji, poradnictwa i praktycznej pomocy.

Uczniowie mogą ubiegać się o przyjęcie do szkół poza terenem swej gminy.

Przyjęcie do kolegiów zawodowych odbywa się po ukończeniu szkoły średniej II stopnia lub równorzędnych kwalifikacji zdobytych na drodze pozaformalnego uczenia się lub pracy.

Programy i treści nauczania

Propozycje nowych programów nauczania przedstawia Dyrekcja ds. Edukacji i Szkoleń i konsultuje je z partnerami społecznymi. Wszystkie decyzje dotyczące programów nauczania podejmuje Ministerstwo, natomiast Dyrekcja odpowiada za ich opracowanie i rozpowszechnianie.

Ogólnokrajowy Program Promocji Wiedzy z 2006r. obejmuje 10-letni okres kształcenia obowiązkowego oraz szkolnictwo średnie II stopnia. Podstawy programowe dla poszczególnych przedmiotów zawierają opis kompetencji jakie uczeń nabywa w ciągu roku nauki (po skończeniu danej klasy). Program podkreśla znaczenie rozwijania pięciu umiejętności podstawowych, które stanowią integralną część wszystkich przedmiotów i promocji wiedzy poprzez podejście oparte na efektach uczenia się.

Kształcenie na poziomie szkoły średniej II stopnia obejmuje 12 programów: 3 programy kształcenia ogólnego i 9 programów kształcenia zawodowego. Wspólna podstawa programowa obejmuje język norweski, religię i etykę, język angielski (oraz inne języki obce dla programów kształcenia ogólnego), wiedzę o społeczeństwie, geografii, historię, przedmioty ścisłe i przyrodnicze, matematykę i wychowanie fizyczne. Każdy program kształcenia składa się z roku przygotowawczego i dwóch lat specjalizacji.

W ramach większości programów kształcenia zawodowego ostatni rok specjalizacji zamienia się na dwuletnie przyuczenie do zawodu w zakładach pracy, z tego powodu standardowy model kształcenia zawodowego jest często nazywany modelem 2+2.

Treści nauczania w szkole średniej II stopnia są opracowywane (dostosowywane) w sposób zdecentralizowany do potrzeb indywidualnych uczniów i lokalnego rynku pracy zgodnie z zasadą ukierunkowywania kształcenia na realizację celów, a nie szczegółowe ustalanie treści.

Wszystkie programy zawodowe w kolegiach muszą być akredytowane przez NOKUT- Norweską Agencję ds. Zapewniania Jakości w Edukacji.

c) Ocena, promocja i kwalifikacje

Podstawę oceny stanowią ocena ciągła i egzaminy na zakończenie roku. Egzaminy są na ogół przeprowadzane i oceniane przez instytucje zewnętrzne. Po szkole średniej I stopnia przeprowadzany jest obowiązkowy test kompetencyjny z czytania i matematyki oraz nieobowiązkowo z języka angielskiego.

Przejście do kolejnego etapu jest uzależnione od wyników w nauce (w oparciu o ocenę ciągłą i wyniki egzaminów końcowych).

Szkoły wydają świadectwa ukończenia tych etapów kształcenia, które prowadzą do szkolnictwa wyższego. Kwalifikacje zawodowe są zatwierdzane przez Okręgowe Komisje Egzaminacyjne.

Z wyjątkiem programów technicznych i morskich (w kolegiach) nie ma standardowych ścieżek przechodzenia z kształcenia zawodowego do szkolnictwa wyższego.

6. Szkolnictwo wyższe

a) Rodzaje uczelni

Studia wyższe są prowadzone w 8 uniwersytetach (państwowych), 9 specjalistycznych uczelniach (w tym 3 prywatnych) 23 kolegiach uniwersyteckich (państwowych) w tym 2 uniwersyteckich kolegiach sztuk pięknych i 31 uczelniach prywatnych prowadzących akredytowane programy (24 z nich otrzymują częściowe dofinansowanie z budżetu państwa). Dodatkowo istnieje 6 placówek szkolnictwa wyższego działających pod auspicjami innych ministerstw np. ministerstwa obrony (5 placówek) oraz ministerstwa sprawiedliwości i policji (1 placówka). Ogółem w Norwegii istnieje 77 instytucji szkolnictwa wyższego.

b) Warunki wstępu

Przyjęcia na studia w uczelniach państwowych podlegają regulacjom ilościowym i są uzależnione od liczby miejsc w poszczególnych uczelniach. Prawo do ubiegania się o przyjęcie na studia mają osoby, które ukończyły z pozytywnymi ocenami 3-letnią szkołę średnią II stopnia (*videregående skole*) lub, co dotyczy osób powyżej 23 roku życia, mają pięcioletnie doświadczenie zawodowe, bądź odpowiednie wykształcenie w połączeniu z doświadczeniem zawodowym. W każdym przypadku obowiązują minimalne wymagania dotyczące języka norweskiego, języka angielskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie, matematyki i przedmiotów przyrodniczych. Od roku 2001 na studia mogą również zostać przyjęte osoby posiadające kwalifikacje „łączone” – uzyskane w ramach kształcenia formalnego, pozaformalnego i nieformalnego (również osoby powyżej 25 roku życia).

c) Kwalifikacje

Od jesieni 2003 r. wprowadzono nową, zgodną z założeniami Procesu Bolońskiego strukturę studiów, która obejmuje 3-letnie studia licencjackie/inżynierskie, a następnie 2-letnie studia magisterskie (oraz 3-letnie studia doktoranckie). Istnieje również kilka kierunków, na których nie wprowadzono modelu 3+2; są to: programy magisterskie trwające od roku do półtora roku, studia prowadzące do uzyskania dotychczasowego tytułu zawodowego *høgskolekandidat*, przyznawanego po ukończeniu 2-letnich studiów w kolegiach uniwersyteckich, 5-letnie jednolite studia magisterskie, 6-letnie studia na kilku kierunkach, 4-letnie studia licencjackie na kierunkach muzyka estradowa i sztuki widowiskowe oraz 4-letnie studia na kierunku pedagogika.

Liczbę punktów, które student uzyskuje w roku akademickim zwiększono z 20 do 60. Obowiązuje również system oceniania na bazie liter (litery od A do E - oceny wystarczające do zaliczenia przedmiotu, F – ocena niedostateczna). Oba systemy są zgodne z założeniami ECTS. Obowiązkowo wydawany jest również suplement do dyplomu. Wprowadzono nowe formy ewaluacji, studenci mają własne/ indywidualne plany kształcenia i prawo do mobilności międzynarodowej w ramach studiów.

7. Kształcenie specjalne

Uczniów mających specjalne potrzeby edukacyjne kształci się zwykle zgodnie z zasadą integracji, w ogólnodostępnych placówkach szkolnych, zapewniając im w razie potrzeby dodatkową pomoc w klasie. Specjalne potrzeby edukacyjne rozpoznano u 8,4% uczniów objętych kształceniem obowiązkowym w roku szkolnym 2010/11. Jedynie 0,3% uczniów uczęszcza do szkół specjalnych.

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mają prawo do kształcenia na poziomie szkoły średniej II stopnia trwającego ponad trzy lata.

8. Nauczyciele

Nauczycieli przedszkolnych kształci się w ramach 3-letniego programu pedagogiki przedszkolnej w uniwersytetach lub kolegiach uniwersyteckich, który kończy się świadectwem uprawniającym do nauczania na poziomie przedszkolnym i otrzymaniem tytułu licencjata. Do nauczania na różnych etapach szkoły podstawowej i średniej I stopnia uprawnia szereg kwalifikacji. Większość nauczycieli na tym poziomie kończy 4-letnie ogólne studia pedagogiczne. Niektórzy mają ukończone dawne studia uniwersyteckie (cztery lub sześć lat) lub obowiązujące obecnie (trzy lub pięć lat) oraz dodatkowy roczny kurs w zakresie teorii i praktyki pedagogicznej (istnieje też możliwość odbycia studiów zintegrowanych - łącznie 5 lat).

Nauczyciele na poziomie przedszkolnym i podstawowym są przeważnie nauczycielami przedmiotów zintegrowanych. W szkołach średnich I stopnia niektórzy specjalizują się w nauczaniu określonych przedmiotów, ale większość jest przygotowana do pracy w charakterze nauczycieli przedmiotów zintegrowanych.

Powstał specjalny program studiów dla nauczycieli kształcenia obowiązkowego, który trwa cztery lata i może przygotowywać nauczycieli szkół podstawowych (klasy I-VII) lub średnich I stopnia (klasy V-X) w zależności od tego jaką ścieżkę kształcenia wybierze student. Te same studia uprawniają również do

nauczania dorosłych w ramach tych dwóch poziomów. Ukończenie pełnego roku studiów w zakresie określonego przedmiotu (60 ECTS) uprawnia nauczyciela przedmiotów zintegrowanych do nauczania przedmiotów takich jak matematyka, jęz. angielski i jęz. norweski na poziomie szkoły średniej I stopnia, pół roku nauki (30 ECTS) wystarczy do uzyskania uprawnień do nauczania innych przedmiotów na tym poziomie (ISCED 2) oraz nauczania matematyki i jęz. norweskiego na poziomie szkoły podstawowej (ISCED 1). Dokładne regulacje w tym zakresie powstaną zanim pierwsi absolwenci tego kierunku studiów rozpoczną pracę w roku 2014.

W szkołach średnich II stopnia uczą wyłącznie nauczyciele przedmiotu, którzy ukończyli trwające od 3 do 6 lat studia na uniwersytecie i roczny kurs w zakresie teorii i praktyki pedagogicznej, lub mają wykształcenie zawodowe i kwalifikacje nauczycielskie.

Nauczycieli przedszkolnych oraz nauczycieli szkół podstawowych i średnich I stopnia zatrudniają gminy, natomiast zatrudnianie nauczycieli szkół średnich II stopnia leży w gestii okręgów.

9. Kształcenie dorosłych

Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz uczenie się jako całościowe zadanie to dwa główne cele norweskiej strategii na rzecz uczenia się dorosłych, która ma służyć podniesieniu poziomu wykształcenia wśród całej populacji dorosłych. Głównym zadaniem władz jest włączenie kształcenia dorosłych do obszaru reform edukacyjnych. Istnieje dobra tradycja współpracy między prywatnymi placówkami kształcenia dorosłych otrzymującymi dotacje i władzami.

Dorośli chcący się kształcić na poziomie podstawowym bądź średnim mają prawo korzystać z kształcenia nieodpłatnie – organizacja i koszty takiego kształcenia leżą w gestii gmin.

Osoby w wieku 25 lat (dotyczy to osób, które w danym roku kalendarzowym osiągną wiek 25 lat), które nie ukończyły szkoły średniej II stopnia mają prawo podjąć kształcenie na tym poziomie nieodpłatnie. Władze okręgowe ponoszą odpowiedzialność za organizację i finansowanie kształcenia na poziomie szkoły średniej II stopnia.

Kształcenie powinno być dostosowane do indywidualnych potrzeb słuchaczy.

Opracowanie: Norweskie Biuro Eurydice

Bardziej szczegółowe informacje o systemach edukacji w Europie można znaleźć w prowadzonej przez EURYDICE bazie danych EURYPEDIA (<http://www.eurydice.org>).

Ostatnia aktualizacja: grudzień 2011